

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК YEARBOOK

2023

ГОДИНА 12

VOLUME XII

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE

За издавачот / For publisher
Проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Издавачки совет

проф. д-р Дејан Мираковски
д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Мишко Џидров
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Editorial board

Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.Prof.
Misko Dzidrov, PhD
Prof. Emilija Petrova Gjorgjeva, PhD

Редакциски одбор

Доцент д-р Марија Стришевска, Институт за славистика, Универзитет во Вроцлав, Полска;
Проф. д-р Мариуш Землодр, Институт за социологија, Бјалисток, Полска;
Проф. д-р Горан Зељиќ, Учителски факултет на Белградскиот универзитет, Србија;
Проф. д-р Бојана Милосављевиќ, Учителски факултет на Белградскиот универзитет, Србија;
Проф. д-р Тонча Јукиќ, Факултет за хуманистички и општествени науки на Универзитетот во Сплит, Хрватска;
Проф. д-р Јасна Кудек – Мирошевиќ, Факултет за образование на учители на Универзитетот во Загреб, Хрватска;
Проф. д-р Нина Чеклиќ, Педагошки факултет во Бијелина, Универзитет во Источно Сараево, Босна и Херцеговина;
Проф. д-р Јанка Димитрова – Стојменова, Педагошки факултет на Југозападен универзитет „Неофит Рилски“ во Благоевград, Бугарија.

од Македонија

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
проф. д-р Трајче Стојанов
проф. д-р Деспина Сивевска
проф. д-р - Ирена Китанова
проф. д-р Билјана Митевска Попевска
проф. д-р Даниела Коцева

Главен и одговорен уредник

проф. д-р Виолета Николовска

Одговорен уредник

проф. д-р Виолета Николовска

Администратор

Александра Николова

Editorial Board

Docent Professor Dr. Marija Stryszewska, Institute of Slavic Studies, University of Wroclaw, Poland;
Prof. Dr. Mariusz Zemlodr, Institute of Sociology, Bialystok, Poland;
Prof. Dr. Goran Zeljic, Faculty of Teaching, University of Belgrade, Serbia;
Prof. Dr. Bojana Milosavljevic, Faculty of Teaching, University of Belgrade, Serbia;
Prof. Tonca Jukić, Ph.D., Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia;
Prof. Dr. Jasna Kudek – Mirosevic, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Republic of Croatia;
Prof. Dr. Nina Ceklic, Faculty of Pedagogy in Bijeljina, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina;
Prof. Dr. Janka Dimitrova – Stojmenova, Faculty of Pedagogy at Southwestern University "Neofit Rilski" in Blagoevgrad, Bulgaria.

from Macedonia

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD
Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gjorgjeva, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolova, PhD
Prof. Trajce Stojanov, PhD
Prof. Despina Sivevska, PhD
Prof. Irena Kitanova, PhD
Prof. Biljana Mitevska Popevska, PhD
Prof. Daniela Koceva, PhD

Managing editor

Prof. Violeta Nikolovska, PhD

Editor in chief

Prof. Violeta Nikolovska, PhD

Administration

Aleksandra Nikolova

Техничко уредување   **Technical Editing**
доцент д-р Верица Јосимовска   Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување   **Language Editor**
Проф, д-р Виолета Николовска   Prof. Violeta Nikolovska, PhD
Виш лектор Крсте Илиев   Senior lecturer Krste Iliev

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ 10-Ап. фак 201, 2000 Штип
Република Северна Македонија

Address of the editorial
Goce Delcev University – Stip
Faculty of Educational Sciences
Krste Misirkov 10-A PO box 201, 2000 Štip,
Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА

Виолета Николовска

МЕТАФОРИЗАЦИЈАТА КАКО ПРОЦЕС ВО ПОЛИСЕМИЈАТА ВООПШТО И ВО ПОЕЗИЈАТА 6

Снежана Мирасчиева, Емилија Петрова Ѓорѓева

ПЕДАГОГИЈАТА - ВЧЕРА, ДЕНЕС, УТРЕ
НИЗ ДИСКУРСОТ ИНТЕРПЕРСОНАЛНА ПЕДАГОШКА КОМУНИКАЦИЈА 10

Емилија Петрова Ѓорѓева, Николче Ѓорѓев

СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ И РЕЛИГИСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ 16

Снежана Мирасчиева

МЕЃУ НАДАРЕНО И ТАЛЕНТИРАНО ПРЕДУЧИЛИШНО ДЕТЕ - ПРОБЛЕМИ И ДИЛЕМИ 23

Моника Стојановска, Јадранка Рунчева

РАБОТА СО НАДАРЕНИ ДЕЦА ВО ИНКЛУЗИВНА УЧИЛНИЦА –
СОСТОЈБИ И ПРЕДИЗВИЦИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 31

Даниела Коцева, Ирена Ѓоргова

МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА НА УЧИЛИШНОТО НАСИЛСТВО 40

Снежана Мирасчиева

РЕФЛЕКСИЈАТА НА СОВРЕМЕНАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО ГРАДЕЊЕТО НА
ПАРТНЕРСКИ ОДНОС МЕЃУ ДЕТЕТО, ВОСПИТУВАЧОТ И СЕМЕЈСТВОТО 45

Јане Буровски

АНАЛИЗА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ВО УЧИЛИШТЕТО НИЗ ТЕОРИЈАТА НА
АКТИВНОСТ И КОНЦЕПТОТ НА УЧЕЊЕ НА ПОВЕЌЕ НИВОА 52

ХРОНИКА НА НАСТАНИ

Научно-стручна трибина „Комуникација, партнерство и соработка
меѓу образовните, културни и други институции“ 59

Верица Јосимовска

УЛОГАТА НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО ПРОУЧУВАЊЕТО НА
ИСТОРИЈАТА НА РОДНИОТ КРАЈ 60

Ирена Китанова, Ивана Стојанова

ГОВОРОТ И ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ ЗА СОВЛАДУВАЊЕ НА СЕКОЈДЕНВНАТА
КОМУНИКАЦИЈА МЕЃУ ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 66

Игорчо Ангелов

КАРАКТЕРИСТИКИ И ОТКРИВАЊЕ НА ДЕЦА И АДОЛЕСЦЕНТИТЕ СО
ПОТЕШКОТИИ ВО УЧЕЊЕТО 70

Снежана Јованова – Митковска, Билјана Попеска, Никола Смилков

СОРАБОТКА, ПАРТНЕРСТВО ПОМЕЃУ ВОСПИТНО - ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 80

Милена Бошкова

СОРАБОТКАТА НА ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ СО
УЧИЛИШТАТА И СЕМЕЈСТВОТОm 88

Томе Китановски

ДИЗАЈНИРАЊЕ НА ПРОГРАМИ И СОДРЖИНИ ЗА СОРАБОТКА МЕЃУ ОБРАЗОВНИТЕ,
КУЛТУРНИТЕ И ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ 96

Катарина Марковска Саздова

УЛОГАТА НА БИБЛИОТЕКИТЕ ВО НАСТАВАТА/ОБРАЗОВАНИЕТО ВО
ОСНОВНИТЕ И СРЕДНИТЕ УЧИЛИШТА 101
(Компаративна анализа)

Оливер Цацков

ОБЈЕКТИТЕ НА КУЛТУРАТА КОИ СЕ ИЗВОРИ НА ЗНАЕЊЕ И ПРЕДМЕТ НА УЧЕЊЕ 107

Почитувани колеги, почитувани соработници,

Пред нас е новиот (дво)број на Зборникот на Факултетот за образовни науки. Годишниот зборник е основан уште во 2001–та година, по повод 40-те години од основањето на Педагошката академија во Штип. Учителското образование во Штип е со долга традиција, која се надеваме ќе ја наследи и нашиот Годишен зборник, како огледало на работата на нашите вработени на Факултетот и нивната соработка со колеги и научници од други факултети и институции.

Од оваа, 2023 година, Зборникот има нова концепција и нов уредувачки одбор. Уредувачкиот одбор е меѓународен, а Зборникот освен научни и стручни статии предвидува рубрики и за прикази, хроника на настани што ја одбележале годината што изминува и релевантни прилози на наши студенти, магистранди и докторанди.

Годинава, еден од настаните што ја одбележа активноста на Факултетот за образовни науки беше одржувањето на Научно – стручната трибина „*Комуникација, партнерство и соработка меѓу образовните, културните и други институции*“, по повод на светскиот Ден на учителот, 5-ти октомври. Трудите што беа презентирани на оваа трибина ги објавуваме во рубриката *Хроника на настани: Стручно – научна трибина „Комуникација, партнерство и соработка меѓу образовните, културните и други институции“*.

Се надеваме дека Годишниот зборник на Факултетот за образовни науки ќе ја продолжи традицијата на учителството што е едно од главните обележја на градот Штип, во кој сега се развива со брзи чекори и меѓународна препознатливост и Универзитетот „Гоце Делчев“.

Срдечно,

Проф. д-р Виолета Николовска

Главен и одговорен уредник

МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА НА УЧИЛИШНОТО НАСИЛСТВО

Даниела Коцева¹, Ирена Ѓоргова²

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

daniela.koceva@ugd.edu.mk

irena.141810@student.ugd.edu.mk

Апстракт: Еден од покомплексните проблеми кој се јавува низ сите сфери на човековото опстојување, проблем кој се јавува како резултат на интеракцијата на индивидуата со други луѓе во одредена социјална средина, проблем кој не ја одминува и младата популација, проблем кој е доста актуелен во денешно време, е насилното однесување.

Целта е да се утврди дали таквото општествено неприфатливо однесување постои и низ кои облици истото се појавува во основното училиште, како и да се утврди кои активности се преземаат од страна на стручните лица, наставниците, родителите, други лица вклучени во работата на училиштето за намалување и надминување на ваквото однесување.

Определбата за проучување на овој проблем произлезе и од тоа што во последно време од разни извори доаѓаат информации дека истиот е присутен и во дадени моменти добива актуелна димензија.

Основна цел во текот на работата беше одење чекор напред во изнаоѓање на решенија за надминување на таа појава, што подразбира поттикнување, будност и одговорност на училиштата во смисла почесто да се занимаваат со прашања од оваа област.

Клучни зборови: насилно однесување; фактори, видови и спречување на насилно однесување

MEASURES FOR PREVENTION OF SCHOOL VIOLENCE

Daniela Koceva¹, Irena Gjorgova²

Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University Stip

daniela.koceva@ugd.edu.mk

irena.141810@student.ugd.edu.mk

Abstract: One of the more complex problems that occurs in all spheres of human existence, a problem that arises as a result of the interaction of the individual with other people in a certain social environment, a problem that does not escape the young population, a problem that is quite relevant nowadays, is violent behaviour.

In that context, the factors and forms of violent behaviour among students in elementary schools were the subject of theoretical and empirical study. The goal is to determine if such socially unacceptable behaviour exists and in what forms it appears in the primary school, as well as to determine which activities are undertaken by professionals, teachers, parents, and other persons involved in the work of the school to reduce and overcome this behaviour.

The determination to study this problem also arose from the fact that information has been coming from various sources recently that it is present and takes on an actual dimension at certain moments.

The main goal during the work was to take a step forward in finding solutions to overcome this phenomenon, which implies encouragement, vigilance and responsibility of schools to deal more often with issues from this area.

Keywords: factors, types, violent behaviour, prevention

Вовед

Училиштата како воспитно-образовни институции се грижат за создавање на услови и можности за индивидуален и социјален развој на учениците соогласно со нивните predispozicii и возрастни карактеристики, оспособувајќи ги за понатамошно образование и живот.

Во последно време многу се зборува за насилството во училиштата. Општеството во кое живееме го прикажува насилството во пораст, односно дека насилството во училиштата не е нова појава, само во последните години се повеќе се посветува внимание на овој феномен. Зголемената толеранција и намалената чувствителност на насилство дополнително

придонесуваат за создавање на детска средина исполнета со насилство.

Со училишните задевања, а понекогаш и суровите драми од училишниот двор најмногу се занимаваа наставници или училишни психолози. Промената на општествените норми го промени и разбирањето за агресивно, насилно и неприфатливо однесување кај децата и врсниците. Некои од одговорите лежат во генетиката и во оттуѓувањето на родителите од нивните деца. Некои експерти тврдат дека најголемата причина за насилство може да се најде во семејството, а тоа е микроб на се.

Насилството меѓу децата е во пораст. Многу инциденти никогаш не се пријавени.

Една од најчестите причини зошто не се пријавува насилството е стравот. Децата се плашат да пријават насилство врз нив, за да не се повтори во уште посериозна форма. Друга причина за непријавување насилство е недостатокот на чувствителност за препознавање на насилничко однесување. Третата причина е што во многу земји нема доверба во институциите до кои би можел да се обрати поединецот кој бил подложен на насилство.

Карактеристики на современите училишта

Училиштето се определува како сложен, комплексен, динамичен и отворен систем. Тој е сложен систем бидејќи вклучува работа со живи луѓе; отворен е бидејќи е постојано подложен на внатрешни и надворешни влијанија; комплексен затоа што содржи низа елементи и фактори кои се во аналогна врска; динамичен затоа што постојано се менува.

Постојаните и брзи промени во секојдневното живеење ја наметнуваат мислата дека училиштата треба да се разберат како „мали лаборатории“, во кои се раѓаат иновациите во образованието, се градат нови пристапи, се воведуваат нови стратегии на учење и проучување, се користат нови, иновативни наставни средства и помагала. Современите училишта ги туркаат границите на класичниот и традиционалниот воспитно-образовен систем кој трае уште од Коменски, при што не се менува формулата на дидактичкиот триаголник ученик-наставник-наставна програма, туку значајно се менуваат нивните улоги.

Училиштата се институции во кои младата личност почнува да ги добива првите целосни и систематски знаења, вештини и навика.

Кога станува збор за воспитувањето како процес, тоа започнува од моментот на раѓање и трае до крајот на животот. Процесот на воспитување се одвива во правец на изградување, формирање и развивање на целокупноста на човечката личност. Во таа смисла целокупноста на личноста ја чинат неговата интелектуална, физичка, морална, естетска и работна страна. Секогаш кога се одвива процесот на воспитување тој е насочен најмалку кон една страна на личноста, а може истовремено да биде насочен и кон повеќе аспекти на личноста при што се реализира барем една од трите основни задачи на воспитувањето, а тоа се:

- материјална (воспитаникот за нешто се информира, при што ги усвојува фактите, знаењата, умеењата кои му се презентираат т.е. тие стануваат составен дел од неговиот систем на знаења, умеења, вештини).
- функционална (воспитаникот е во процес на развивање на сопствените физички и интелектуални способности, што ќе рече дека тој има усвоено знаења и умеења, а сега нив ги развива и усовршува во пракса).
- воспитна (специфичен процес кој се однесува на посебен аспект на личноста: естетски, морален, емотивен).

Доцерна точка на воспитувањето и обрзаванието е наставниот процес, кој се одвива преку однапред определени планови, со прецизно одредени цели и задачи, со методи и средства со кои ќе се реализираат целите и задачите.

Мерки за превенција на училишно насилство

Мерките кои се преземаат против насилството во училиштето може да се групираат според целните групи на кои се насочени.

Во првата група спаѓаат интервенции насочени кон ученикот во кои спаѓаат: различни облици на помош во учењето, групно, индивидуално и врничко советување, обука во

интерперсоналните вештини, обука во совладувањето стрес, обука во решавањето проблеми, обука во заменување агресија, составување кодекс на права и одговорност, морално воспитување.

Во втората група спаѓаат интервенции насочени на наставниците во кои спаѓаат: обука за справување со агресија, чести контакти надвор од училишната наставникот и ученикот, поголема интеракција меѓу наставникот и родителите, групна дискусија меѓу управата на училиштето, наставниците и учениците.

Во третата група спаѓаат интервенции насочени на училишната програма во која спаѓаат: курсеви од ликовна и музичка уметност, курсеви за правата на учениците, центри за учење, различни видови образование надвор од редовната настава.

Во четвртата група спаѓаат интервенции насочени кон управата на училиштето, во која спаѓаат: користење обучени преговарачи во конфликтни ситуации, јасно одредување одговорности и авторитет меѓу раководните луѓе во училиштето, основање на комитети за училишна безбедност, координираност меѓу училишната управа и полицијата, прирачник за училишни процедури, правилник за права и одговорности, обука за справување со агресија, демократизирано управување со училиштето, курсеви за човечките односи.

Во петтата група спаѓаат интервенции насочени на физичката училишна средина како што се: намалување на големината на училиштето и одделенијата, зголемен надзор од страна на оспособени лица, брзо реагирање после вандализам, електронска проверка за откривање на оружје, инсталирање табли за графити, училишна зграда во која сите учениците ќе имаат лесен пристап кон сите простории за да се олесни комуникацијата помеѓу директорот на училиштето, наставникот и ученикот.

Во интервенциите насочени на родителите спаѓаат: организирање одбор за спречување на отсутување од настава, обука во вештините на родителство, родителите како предавачи, поголема законска одговорност за родителите за однесувањето на нивните деца, центри за семејно воспитување, договори меѓу учениците и родителите за ненасилство.

Во интервенциите насочени кон лицата од обезбедувањето: лицата кои се ангажирани за обезбедување да ги проучуваат законите, посети на семејствата на учениците и составување на училишен прирачник за безбедност.

Во интервенции насочени на заедницата спаѓаат: програми на помагање, образование за спречување вандализам, овозможување на локалната заедница да ги користи просториите во училиштето после часовите, заедничко прославување и општествено корисни акции организирани со училиштето и во училиштето.

Во интервенции насочени на општеството спаѓаат: воспоставување на единствен систем на известување за случаите на насилство и вандализам, создавање државен надзорен одбор против насилство, построги прописи за носење оружје.

Кои се програмските цели кои треба да се постигнат кај поединечните целни групи:

1. Наставниците и другиот училишен персонал

- да станат свесни за проблемот на насилство;
- да бидат активно вклучени во решавање на тој проблем;

- да реагираат на агресивното однесување во училишниот двор.

2. Родителите

- да станат свесни за проблемот со насилството;
- да бидат активно вклучени во решавање на тој проблем.

3. Учениците

- да бидат толерантни и да престанат со насилство кон другите;
- да пружаат помош на жртвите на насилство;
- да се спротивставуваат на насилното однесување.

4. Промени во социјалното опкружување - атрактивно училишно игралиште и сл.

Како методи на работа во превенирање на училишното насилство најчесто се користат

мултидимензионалните пристапи и интерактивните техники на учење. Во пониските одделенија тоа подразбира: раскажување на приказни и играње на улоги (особено во конфликтни ситуации), користењето кукли или театарска претстава, примена на техники на илустрација и набљудување на слики, вербални инструкции и совети како во некои ситуации на насилство да се снајдат.

На повозрасните ученици може да им се понудат различни задачи од типот: интервјуирање на возрасните за насилството и решавање на конфликтните ситуации. Често се користат и дискусии во поголеми или помали групи кои се дополнуваат со видеоснимки од секојдневниот живот, задачи за самостојно истражување на причините и последиците од насилното однесување. Во некои училишта се применуваат и програми на врсничка поддршка.

Помала група на ученици се пријавуваат за медијатори и поминуваат соодветна обука надвор од училишните часови. Обуката трае неколку дена и содржи запознавање со конфликти и медијација како и обука. Обуката е преку играње улоги, совладување на вештини потребни за медијација, како што е активното слушање.

Медијаторите добиваат постојана поддршка и контрола од возрасните - наставниците и се состануваат еднаш неделно. Учениците – медијатори се занимаваат со полесни случаи како што се оговарање, закани, навредување и слично, додека екстремните облици на вербално и физичко насилство го препуштаат на возрасните. По правило, вклучени се два медијатора. Меѓутоа, медијацијата има и свои ограничувања затоа што понекогаш има голема нееднаквост на моќта кај двете страни во конфликтот, а тогаш се случува едната страна во конфликтот да не сака да и се пристапи, или пак има појава на изразено непријателство на врсниците кон учениците кои ја имаат улогата на медијатор.

ЗАКЛУЧОК

Врсничкото насилство е сложен феномен не само со карактеристиките на поединците, туку и со образовните процедури во семејството.

За насилство меѓу децата зборуваме кога еден или повеќе ученици постојано и намерно вознемируваат, напаѓаат или повредуваат друго дете кое не може да се одбрани. Тоа може да биде во форма на закани, физичка повреда, отфрлање, исмејување, задевања и озборувања. Најчесто се случува во училишните тоалети, ходниците и другите простории надвор од контролата на наставникот. Тоа може да се случи и на час, пред други деца кои најчесто не доаѓаат на помош поради незаинтересаност, страв или недостаток на сочувство. Факт е дека учениците непрекинато како во семејството, преку медиумите така и во училиштето се сведоци на однесување кое содржи елементи на насилство и дека тие обрасци ги усвојуваат како модели на однесување.

Она што загрижува и претставува голем проблем се неоткриените облици, кои учениците никогаш не ги покажуваат и кои се посуپтилни од физичкиот или вербалниот облик на насилство. Постои значително поголем број на случаи кои не се откриени или не се препознаени од страна на учениците како вид на насилство.

Главната одговорност треба да ја имаат возрасните. Вработените во училиштата често не се добро информирани или обучени, многу оптоварени се и незадоволни од условите за работа. Оттаму е потребно да се работи и на нивната понатамошна доедукација која ќе се однесува на оспособеност за детекција, интервенција, превенција на различни девијантни, деструктивни појави во основното училиште.

Како најповикани се стручните соработници, кои посебно внимание треба да посветат на едукацијата на младите преку организирани трибини, предавања, советувања на актуелни теми: алкохолизам, пушење, употреба на дрога, насилно однесување и мерки за превенција од истото, љубов, пријателство, сексуално преносливи болести и како да се заштитиме од нив и сл.

Не помала е улогата и одговорноста и на наставникот. Тој е оној кој мора да најде начин како да делува на факторите на ризик, тој мора да пронајде доволно оптимизам кај себе и грижа за учениците. Наставникот треба да се информира и да научи за различните национални, културни и социо-економски услови од кои потекнуваат учениците и како да се

комуницира со дисфункционални семејства. Но, се разбира тоа не е можно без негова постојана едукација, без негов постојан професионален развој.

Училиштата треба да преземат ефективни мерки за спречување на малтретирањето во образовните институции.

Ако немаме развиено системи за рано предупредување за овие видови насилство и системи за одговор на уништувањето што се случува врз населението, тогаш со сигурност можеме да кажеме дека ја пропуштивме генерациската можност да ги разгледаме причините и последиците од насилничкото однесување и не беа свесни за заштитата на нашите деца.

Би било важно сите нивоа на власт да се вклучат во овој проблем, заедно да го спречиме она што веќе почна да претставува голем проблем, исто така, треба да се вложат повеќе финансиски средства во системот за спречување на насилството во училиштата. Потоа, она што е многу важно да се знае е дека овие деца не можат целосно сами да се спротивстават на насилството.

На родителите, наставниците и стручните лица во училиштето останува да станат чувствителни на овој сериозен проблем и да не дозволат насилството да биде толку присутно во општеството, да живее во училишните ходници и да остави влијание врз развојот на децата. Дополнително, треба да се направат напори за подигање на јавната свест за насилството од врсниците и за последиците од врсничкото насилство преку елаборирани форми на јавна кампања.

Добрата соработка меѓу наставниците, учениците и родителите во голема мера би помогнала во спречувањето на насилството во училиштата. Ваквата соработка би придонела за поголема безбедност на децата, а долгорочно би довело до подобра комуникација и дружење меѓу врсниците, односно новите генерации.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Bašić, J. (2009) – “Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih”, Zagreb: Skolska kniga;
- Bakovljević, M. (2007) – “Statistika u pedagoškim ispitivanjima”. Beograd: Naučna knjiga;
- Група автори, (1996) – “Општа педагогија”. Београд: Учителски факултет;
- Gašić-Pavišić, S. (1998) – “Nasilje u školi”; Beograd: Fakultet politickih nauka
- Gašić-Pavišić, S. (2004) – “Mere i programi za prevenciju nasilja u školi”, Zbornik instituta za pedagoška istraživanja, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja;
- Emmer, E., L. Stough. (2001) – “Classroom Management: A Critical Part of Educational Psychology”, Taylor & Francis
- Петрова - Ѓ., Е. (2007) – “Современото училиште и моралното воспитание”. Штип: Педагошки факултет;
- Петрова-Јовановска, М. (1999), - “Креативноста на учениците низ слободните активности во основното училиште”, Битола: Биангл
- Popadić, D., Plut, D., Pavlović, Z., (2009), - “Nasilje u školama”, Beograd: Institut za psihologiju